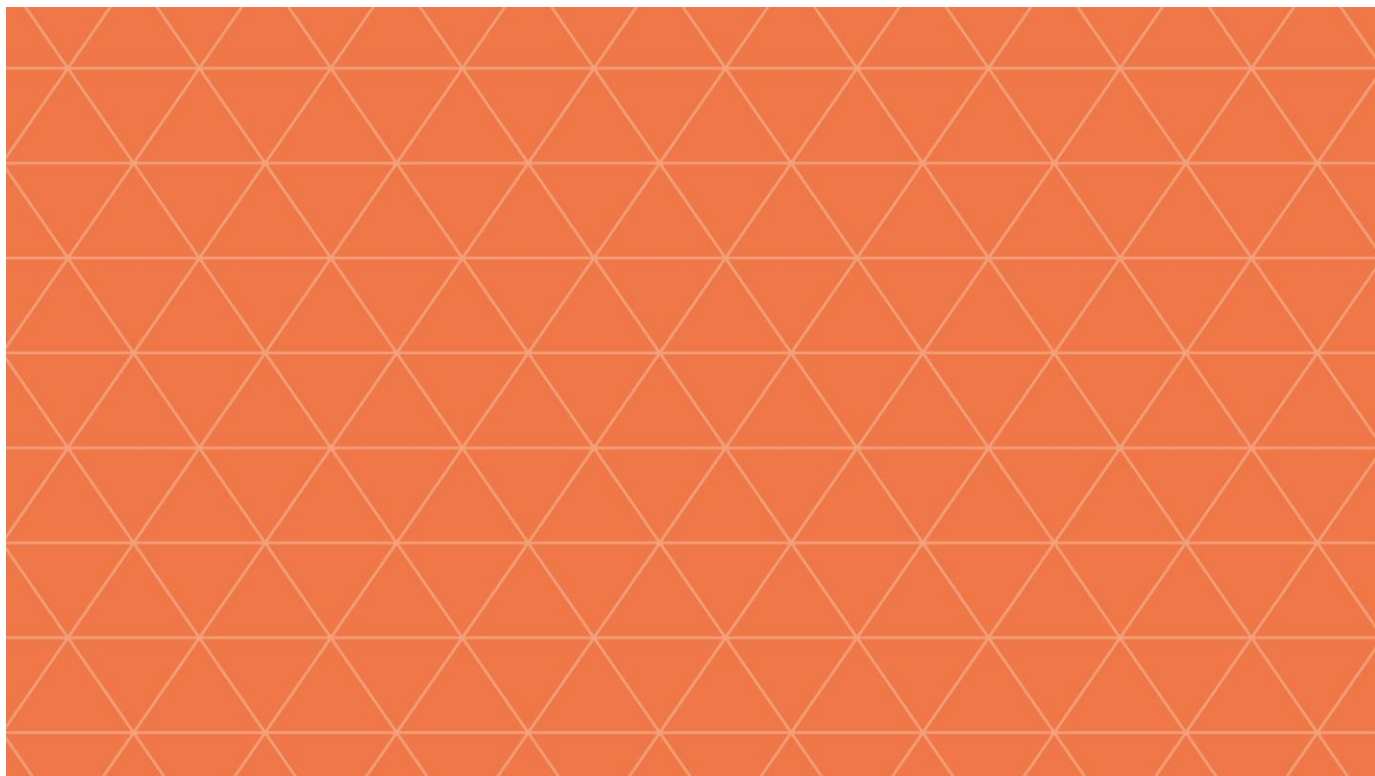

KOMMUNAL
VUXENUTBILDNING

Så använder du kursplanen

Kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare

Skolverket

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-610-5

Skolverket, Stockholm 2023

Innehåll

Inledning	4
Kursplanen är en del av en styrkedja	5
Kursplanen ger ramar för undervisningen	6
Lärare tolkar och omsätter styrdokumentet i sin undervisning	6
Komvux har ett brett bildningsuppdrag	6
Hur är kursplanen tänkt att användas?	8
Syfte, mål och karaktär utgör utgångspunkterna för utbildningen	8
Läraren planerar undervisningens innehåll.....	9
Läraren har många mål för sin undervisning	9
Grundläggande läs- och skrivinlärning ingår i sfi-utbildningen.....	9
Bedömningar i syfte att stödja elevernas kunskapsutveckling.....	10
Betygskriterier	11
Riskerna med alltför detaljerade betygskriterier.....	11
Återkoppling i form av betygsbeteckningar och kriterier	12
Vikten av ett brett och varierat betygsunderlag.....	12
Läraren läser och tolkar betygskriterierna.....	12
Rättvisande betygssättning.....	13

Inledning

Det är läroplanen och kursplanen som styr utbildningen och undervisningen inom kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare. Utbildningen regleras även i skollagen och förordning om vuxenutbildning. Den här texten syftar till att tydliggöra hur kursplanen är uppbyggd, hur kursplanens olika delar förhåller sig till varandra och hur det är tänkt att du som lärare ska använda den för att planera och genomföra undervisningen samt sätta betyg.

Kursplanen är en del av en styrkedja

I läroplanen för vuxenutbildning anges vuxenutbildningens uppdrag, grundläggande värden samt övergripande mål och riktlinjer. Utbildningen ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Av läroplanen framgår också att vuxenutbildningens målgrupp är heterogen och att eleverna är individer med vitt skilda förutsättningar. Även elevernas mål med utbildningen kan variera väsentligt. Utbildningen måste därför anpassas utifrån individens behov och förutsättningar och den kan variera både till längd och till innehåll. Vuxenutbildningen ska alltid möta varje elev utifrån hans eller hennes behov och förutsättningar. Vuxenutbildningen ska också ta till vara de kunskaper och erfarenheter som vuxna elever inhämtat genom arbetsliv eller tidigare studier.

Kursplanen i sfi består av utbildningens syfte, utbildningens mål och karaktär, utbildningens uppbyggnad, grundläggande läs- och skrivinlärning, bedömning och betygskriterier. Kursplanen har fyra kurser A, B, C samt D och för respektive kurs anges betygskriterier.

Kursplanens delar avser att styra olika aspekter av lärares arbete, men de behöver läsas i sin helhet och förstås i relation till varandra. Detta är viktigt för att undervisningen ska få den bredd och det djup som kursplanen syftar till. Utbildningens syfte samt mål och karaktär är i fokus vid planering och genomförande av undervisningen och betygskriterierna är i fokus vid betygssättning. Kursplanen är tillsammans med läroplanen lärarens viktigaste verktyg för att planera och genomföra en undervisning av god kvalitet.

Kursplanen ger ramar för undervisningen

En kursplan är ett resultat av en omfattande process som involverar många aktörer, intressen och perspektiv. Kursplanen ska vara ett användbart verktyg för lärare, utgå från relevant forskning samt hålla sig inom de juridiska ramarna. Den ska verka för en undervisning som ger eleverna en god grund för fortsatta studier, personlig utveckling, samt ett aktivt deltagande i samhälls- och arbetslivet utifrån elevens mål med studierna.

Kursplanen är ett resultat av en mängd avvägningar. Det är regeringen som beslutar vilka kurser som ska finnas inom utbildningen i sfi medan Skolverket beslutar om syfte, mål och karaktär och betygskriterier i kursplanen. Kursplanen innehåller ramar för undervisningen som är gemensamma för alla lärare och elever inom sfi. På så sätt bidrar den till undervisning av god och likvärdig kvalitet.

Lärare tolkar och omsätter styrdokumentet i sin undervisning

I Sverige har lärare stor frihet att tolka styrdokumentet och omsätta det i sin undervisning. Det här kan ses som ett uttryck för samhällets tillit till den professionella lärarkåren. Lärares handlingsutrymme bör inte i onödan begränsas då undervisning till sin natur är en dynamisk process där lämpliga val ofta beror på sammanhanget och baseras på de elever som läraren har i sin undervisning. På grund av detta lämnar kursplanens riktlinjer utrymme för läraren att utforma undervisningen med utgångspunkt i ett specifikt sammanhang och med hänsyn till den enskilda elevens behov, förutsättningar och mål med studierna.

Komvux har ett brett bildningsuppdrag

I skollagens 1 kapitel slås det fast att utbildningen syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Skolan, inklusive komvux, har ett brett bildningsuppdrag och det framgår av skollagens 3 kapitel att alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Denna målsättning kvarstår givetvis trots att betygsskalan har förenklats.

Enligt skollagens 20 kapitel ska komvux också ge eleven möjlighet att utveckla kunskaper för att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet och vara en grund för fortsatta studier. Komvux ska även vara en bas för nationell och regional kompetensförsörjning till arbetslivet.

Undervisningens kvalitet har därmed en central betydelse. God undervisning rör sig ständigt mellan å ena sidan planering och struktur och å andra sidan följsamhet och anpassning utifrån elevernas utveckling. Det är en central uppgift i lärarens arbete att planera och leda undervisningen med ett tydligt mål i sikte, men samtidigt ha beredskap för att ompröva, ändra och anpassa undervisningen beroende på hur den fungerar för eleverna.

I undervisningen samverkar olika typer av mål. En del är övergripande målsättningar för hela utbildningen och en del är långsiktiga mål för kursen. Andra är specifika och mer närliggande mål för undervisningen som handlar om vad läraren vill att eleverna ska lära sig under ett arbetsområde eller en viss lektion. Specifika och närliggande målen kan ha olika karaktär och ha sin utgångspunkt i olika delar av lärarens uppdrag. Alla mål är inte enkelt mätbara och de kan ha olika konkretionsnivå och tidshorisont.

Hur är kursplanen tänkt att användas?

Det är utbildningens syfte samt mål och karaktär som är de viktigaste delarna när lärare planerar och genomför sin undervisning. Det beror på att de delarna tillsammans beskriver vad eleverna ska lära sig samt vilka förmågor och kunskaper som undervisningen ska ge eleven förutsättningar att utveckla.

Betygskriterierna används vid betygssättning, det vill säga i slutet av kursen. Läraren använder betygskriterierna för att avgöra nivån på elevens kommunikativa språkförmåga. Betygskriterierna hänger ihop med utbildningens syfte samt mål och karaktär och behöver därför läsas och tolkas utifrån dessa samt utifrån den undervisning som bedrivits.

Syfte, mål och karaktär utgör utgångspunkterna för utbildningen

Kursplanen för sfi riktar sig till läraren och inleds med syftestexten. Syftestexten lyfter det individuella perspektivet på utbildningen som läraren behöver ta hänsyn till men detta ska inte utgöra underlag för betygssättning. Lärare ska planera och individanpassa undervisningen till varje elevs behov, intressen och mål i så stor utsträckning som möjligt. Utbildningen ska ta hänsyn till den nyanlända vuxna elevens olika livssituationer och rusta eleven till kommunikativt och funktionellt deltagande i vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv.

I utbildningens mål och karaktär uttrycks de övergripande målsättningar läraren ska ta hänsyn till vid planering, genomförande och utvärdering av den egna undervisningen. Målen är inte indelade i en hierarkisk ordning utan samtliga målformuleringar är lika viktiga.

Kunskapsuppdraget är centralt för undervisningen vilket beskrivs i utbildningens mål och karaktär. Där ingår inte bara den kommunikativa språkförmågan som eleven förväntas utveckla, utan undervisningen syftar också till att stimulera goda sociala förmågor och omdömesinriktade förhållningssätt.

Läraren planerar undervisningens innehåll

Det är lärarens professionella och didaktiska val som avgör hur utbildningens syfte samt mål och karaktär ska omsättas i undervisningen, i den aktuella elevgruppen eller för den enskilda eleven, för att uppnå syftet med undervisningen. Det ingår i lärarens professionella yrkeskunnande att avgöra hur utbildningens syfte samt mål och karaktär tar form i olika undervisningsgrupper och för olika elever.

I utbildningens syfte, mål och karaktär uttrycks att eleven ska få redskap för kommunikation och deltagande i vardags-, samhälls-, arbets- och studieliv. Läraren omsätter dessa domäner i undervisningen.

När läraren planerar undervisningen i muntlig interaktion på kurs C utgår hen från utbildningens syfte att ge språkliga redskap för kommunikation. Planeringen mot detta syfte kombinerar målpunkterna som avser elevens förmåga att anpassa språket till olika syften, mottagare och situationer, att tala, lyssna och samtala samt att utveckla ett gott uttal. För att eleven ska uppfylla samtliga kriterier för godkänt betyg i kurs C, behöver läraren ge rikliga möjligheter till samtal och diskussioner samt undervisa om uttal, relevanta strategier och språkliga redskap.

Läraren har många mål för sin undervisning

Med utgångspunkt i komvux breda bildningsuppdrag hanterar olika mål i sin undervisning. I utformningen av enskilda moment, lektioner eller arbetsområden kan det vara meningsfullt att utgå från mål som är mindre omfattande, exempelvis vad eleven ska lära sig i det aktuella arbetsområdet. Dessa mål kan vara mångfacetterade, mer eller mindre uttalade och omfattande samt ha olika tidshorisont och karaktär. Vissa av målen varken kan eller behöver mätas. Det som är gemensamt för dessa mål är att de är föremål för lärarens professionella och didaktiska val och utgör en del av vägen mot det bredare syftet med undervisningen.

Grundläggande läs- och skrivinläring ingår i sfi-utbildningen

Elever med kort eller ingen utbildningsbakgrund ska få möjlighet att utveckla grundläggande läs- och skrivfärdigheter inom ramen för sfi-utbildningen. Även en elev som har ett annat skriftsystem än det latinska alfabetet ska få grundläggande läs- och skrivundervisning. Processen att bli funktionellt litterat är ytterst individuell och kan pågå under hela utbildningens gång. Därför knyts inte grundläggande läs- och skrivinläring till någon av kurserna A-D, utan utgör en egen del som kombineras med dessa kurser.

Målen för grundläggande läs- och skrivinlärning bildar en helhet tillsammans med syftestexten för denna del av utbildningen. Det finns inga betygskriterier knutna till grundläggande läs- och skrivinlärning och den ska därmed inte betygsättas.

Undervisningen i grundläggande läs- och skrivinlärning behöver relatera både till de långsiktiga målen för sfi-utbildningen och de särskilda målen för denna del av utbildningen. Undervisningen kan ske på elevens modersmål eller ett annat språk som eleven behärskar och utgå från bekanta sammanhang för eleven.

Bedömningar i syfte att stödja elevernas kunskapsutveckling

För att kunna planera den kommande undervisningen behöver läraren hålla sig informerad om hur undervisningen fungerar och hur elevernas kunskaper utvecklas. Bedömningar som syftar till att stödja elevernas kunskapsutveckling är ofta kontinuerliga och görs i stunden. De behöver ge information om elevernas styrkor och utvecklingsbehov som är så pass detaljerad och nyanserad att den gör det möjligt för läraren att förändra och anpassa sin kommande undervisning och ge verkningsfull återkoppling till eleverna. Läraren kan på så vis få syn på vad som behöver fördjupas, repeteras eller sättas in i andra sammanhang i den kommande undervisningen. Av det följer att utbildningens syfte samt mål och karaktär och lärarens närliggande och specifika mål för sin undervisning hamnar i fokus.

Genom att kontinuerligt stämma av elevens kunskaper mot betygskriterierna kan läraren identifiera om eleven är i behov av extra anpassningar eller behöver stimuleras för att nå längre i sin kunskapsutveckling. Det är viktigt att komma ihåg att även om det bara finns ett betygssteg ska eleven stimuleras att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Kursplanerna specificerar inte exakt vad dessa bedömningar ska gälla eller hur de ska göras. Det beror på det nära släktskapet med undervisningen, det vill säga att vad som behöver tas upp under nästa undervisningstillfälle, hur det ska göras och vilken slags återkoppling som är utvecklande för eleverna vid varje enskilt tillfälle beror på sammanhanget. Det måste finnas utrymmen i undervisning och bedömning som inte är fullt ut definierade på förhand. Varje elevs kunskapsutveckling kommer inte att ta exakt samma bana och därför är det viktigt att i undervisningen ge plats och stöttning åt elever att öva, pröva, våga ha fel och få uppleva känslan av att kunskaper kan vara sin egen belöning.

Betygskriterier

Betygskriterierna uttrycker kännetecknen på vad en elev behöver kunna för att få ett godkänt betyg. I komvux i sfi används betygen Godkänt och Icke godkänt. Betygskriterierna i sig kan inte uttrycka en elevs språkliga förmåga då de behöver läsas och tolkas i relation till utbildningens syfte samt mål och karaktär och den undervisning som bedrivits. Det kräver den undervisande lärarens yrkeskunskap och omdöme.

Betygskriterierna för respektive kurs är tänkta att användas för betygssättning även om läraren också behöver ta hänsyn till dem vid planering av sin undervisning. De olika kunskapsområdena hörförståelse, läsförståelse, muntlig interaktion, muntlig produktion och skriftlig färdighet ska inte bedömas fristående från varandra utan läraren gör en helhetsbedömning av elevens uppnådda kunskaper.

Riskerna med alltför detaljerade betygskriterier

För att betygskriterierna ska fungera som ett användbart verktyg vid betygssättning är de formulerade på ett relativt övergripande sätt. På så sätt ger de läraren möjligheter att sätta det betyg som motsvarar elevens kunskaper utifrån ett brett och varierat underlag.

Ibland sätts likhetstecken mellan likvärdighet och precisa och detaljerade kursplaner samt kriterier. Kursplanen med sina kriterier är naturligtvis viktig för likvärdigheten, men den kan inte vara ensamt avgörande. Alla de kunskaper som eleven förväntas utveckla i utbildningen är inte av en sådan karaktär att de låter sig beskrivas vare sig enkelt eller på ett sätt som alla lärare uppfattar exakt likadant.

Det är viktigt att lärare arbetar för att skapa samsyn kring de kunskaper som är väsentliga i en kurs, eftersom det ger bättre förutsättningar för likvärdighet och för didaktiskt välgrundade val. En samsyn som utvecklas inom professionen kan förbättra kvaliteten på undervisningen samt på lärares tolkningar av betygskriterier i relation till utbildningens syfte, mål och karaktär samt den undervisning som har bedrivits i enlighet med kursplanen.

Alltför precisa beskrivningar i betygsmatriser, skoladministrativa system eller liknande riskerar också att hindra snarare än gynna elevens nyfikenhet, kreativitet och kunskapsutveckling. De kan begränsa undervisningen genom att ställa det mätbara i förgrunden. Det finns dessutom en risk att eleven får ägna mer tid och energi åt att visa sina kunskaper än åt att utveckla nya kunskaper.

Återkoppling i form av betygsbeteckningar och kriterier

Läraren väljer ibland att återkoppla resultaten på enskilda uppgifter med hjälp av betygsbeteckningar. Det är viktigt att vara medveten om att enskilda prestationer utgör mindre bitar i ett större pussel som läggs av läraren. Det finns en risk för att elever blandar ihop betygsbeteckningar på enskilda prestationer med riktiga betyg om läraren väljer att återkoppla på ett sådant sätt.

Lärare och rektorer bör vara uppmärksamma på hur, när och i vilken omfattning betygskriterierna kommuniceras till eleverna. Eleverna behöver återkoppling som de kan förstå och använda sig av, vilket ofta är något annat än citat ur styrdokumentet. Det kan vara lättare för en elev att förstå vad som är en bra text med hjälp av jämförelser med andra texter, än att på förhand utläsa vad som är god kvalitet utifrån betygskriteriernas övergripande formuleringar.

Vikten av ett brett och varierat betygsunderlag

Betygskriterierna är konstruerade för att göra bedömningar för att sätta betyg. Inför detta behöver läraren samla in ett betygbedömningsunderlag som är relevant i förhållande till betygskriterierna.

Genom att med viss regelbundenhet stämma av vilket underlag som har samlats in och analysera vad underlaget säger om elevens kunskaper kan läraren säkerställa ett brett och varierat underlag i relation till betygskriterierna. Betygsunderlaget blir därmed mer relevant och betygen mer rättvisande. Läraren behöver planera undervisningen på ett sätt som säkerställer att det finns ett betygsunderlag som vid kursens slut är relevant i förhållande till betygskriterierna i sin helhet.

Läraren läser och tolkar betygskriterierna

Lärarens tolkning av betygskriterierna påverkas av sådant som betoningen i utbildningens syfte samt mål och karaktär, komplexiteten i situationer, domäner och språklig kvalitet, hur undervisningen har bedrivits och vilka möjligheter eleverna haft att fördjupa sina kunskaper. Det innebär att olika delar och underlag viktas olika tungt vid betygssättningen. Läraren fäster då större vikt vid sådana kunskaper som betonas i syftet eller som kan kopplas till stora och väsentliga delar av utbildningens mål och karaktär och som därmed har fokuserats i undervisningen. För att läraren ska sätta betyget Godkänt måste eleven ha visat kunskaper inom samtliga delar av betygskriterierna för betygssteget.

Till exempel inom skriftlig färdighet används i stort sett samma formulering i kurs C och D: ”Eleven skriver sammanhängande och begripliga berättande och beskrivande texter” (kurs C) och ”eleven skriver, med visst flyt, sammanhängande och begripliga berättande, beskrivande, redogörande och argumenterande texter” (kurs D). I utbildningens mål och karaktär anges att

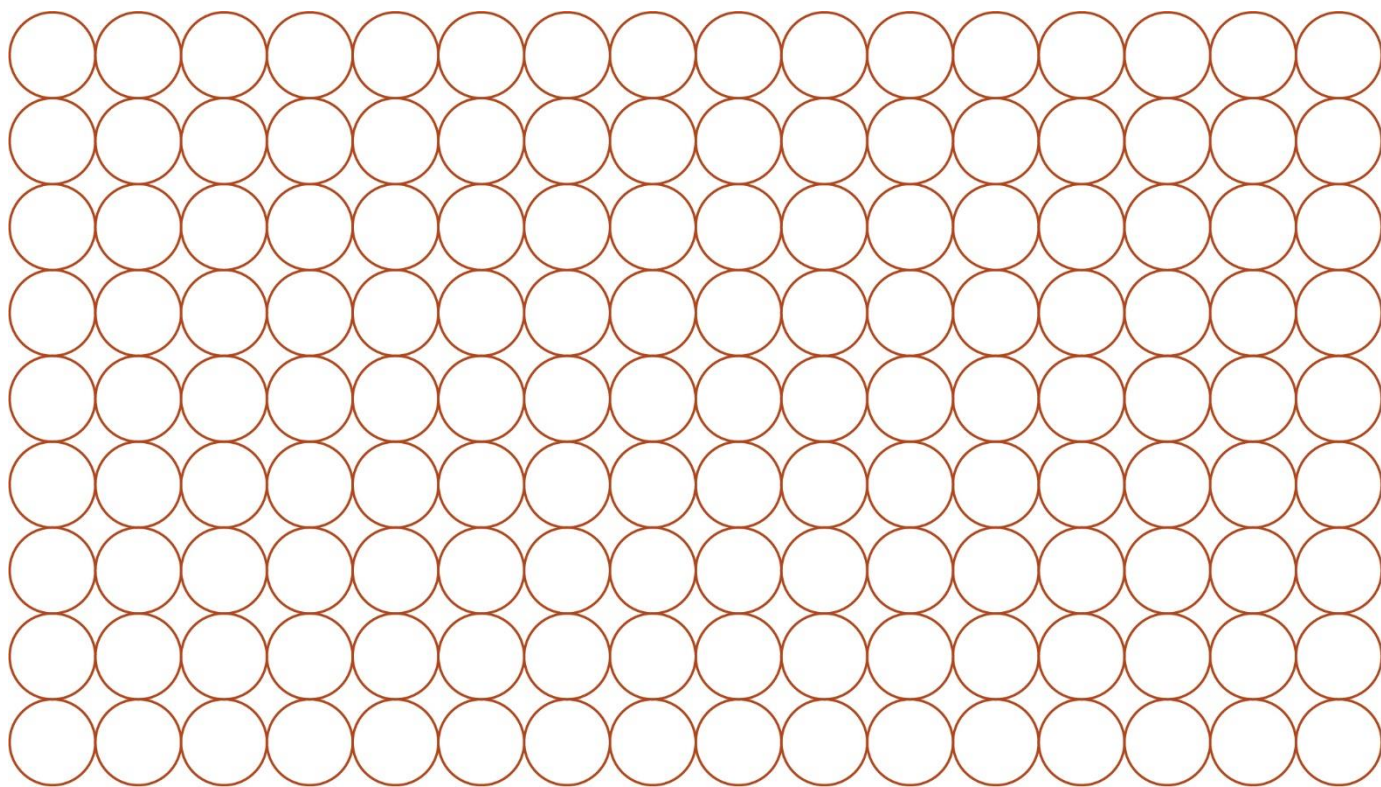
eleven ska ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att läsa och skriva svenska, det vill säga att eleven kan kommunicera såväl muntligt som skriftligt utifrån sina behov. I undervisningen i kurs C har eleven exempelvis fått möjlighet att lära sig hur man skriver en berättande text om en fest eller en beskrivande text om ett bostadsområde. I kurs D har eleven exempelvis fått undervisning om hur man skriver en redogörande text om träning eller en argumenterande text i form av en enkel insändare.

Alla kursplanens delar behövs alltså för att ringa in vad som ska bedömas mot betygskriterierna. Läraren måste även väga in vad undervisningen har behandlat och göra sin bedömning av elevens kunskaper. Därför är det ofrånkomligt att betygskriterierna behöver läsas och tolkas, inte bara i relation till kursplanens övriga delar, utan även till den undervisning som bedrivits.

Rättvisande betygssättning

Betyg sätts i slutet av en kurs. Vid tiden för betygssättningen analyserar och värderar lärare betygsunderlaget i förhållande till betygskriterierna för att bedöma om elevens kunskaper motsvarar samtliga delar av betygskriterierna för Godkänt. Läraren jämför olika underlag mot betygskriterierna och analyserar vilket betyg som helheten indikerar.

Läraren använder den information om elevens kunskaper som är relevant i jämförelse med betygskriterierna, men kan ofta ganska omgående komma fram till att vissa underlag inte är relevanta för betygssättningen. Det kan till exempel handla om underlag som visar andra kvaliteter än de som kan jämföras med betygskriterierna eller arbeten som lämnats in så sent att läraren inte hunnit värdera dem på ett tillförlitligt sätt. Nyare underlag väger oftast tyngre än äldre underlag, eftersom elevens kunskaper fördjupas och utvecklas genom undervisningen. Vid betygssättningen behöver läraren även fråga sig hur olika bedömningssituationer gav eleverna möjlighet att visa sina kunskaper.

Skolverket

www.skolverket.se